

Veřejné mínění a vztahy ČR k okolním zemím

Daniel Kunštát

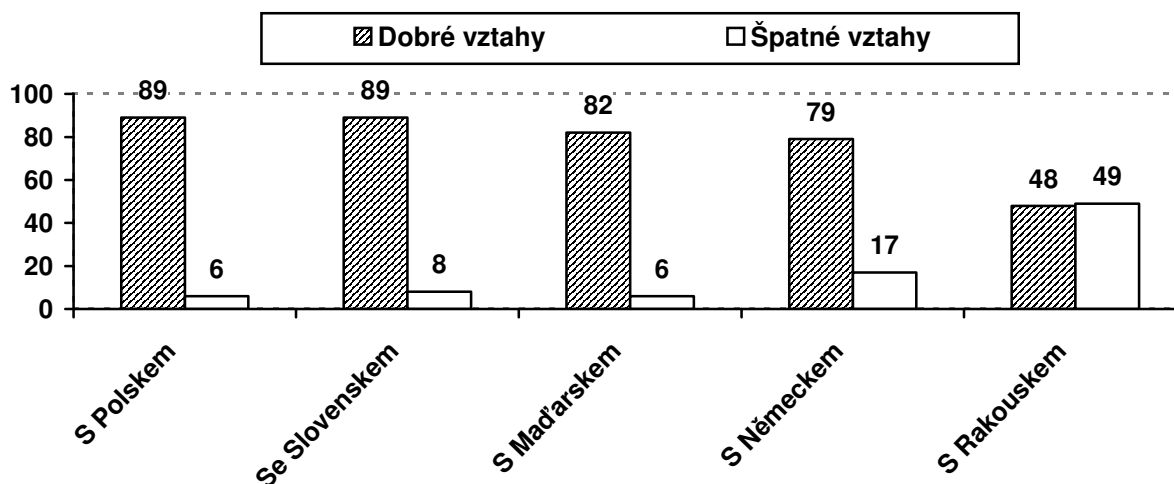
Vztahy s okolními zeměmi jsou bezesporu výraznou determinantou a zároveň klíčovým ukazatelem stability mezinárodněpolitického ukotvení každého státu. Regionální kooperace je proto zcela logicky alfou a omegou zahraniční politiky České republiky, která si vytkla za jeden ze svých prioritních zahraničněpolitických cílů prohlubování stredoevropské spolupráce jak s ostatními zeměmi tzv. visegrádské čtyřky (SR, Maďarsko, Polsko), tak s oběma sousedními členskými státy Evropské unie, tj. s Německem a Rakouskem. Vztahy s geograficky i kulturně-historicky blízkými státy, s nimiž nás nadto pojí úzké vazby ekonomické, jsou koneckonců neméně důležité taktéž v rámci současných integračních snah ČR.

Jakkoliv mezi Českou republikou a některými zeměmi stredoevropského prostoru existuje řada dosud ne zcela odstraněných historických resentimentů, které v určitých momentech přerůstají až do zcela aktuálních politických sporů a zatěžují tak vzájemné vztahy nejen na státní, institucionální úrovni, ale i v rovině „občanské“, není sporu o tom, že vzájemný poměr ČR a ostatních zemí regionu je – přinejmenším ve svých základních a oficiálně deklarovaných intencích – prost vážnějších konfliktů. Předmětem této stati je nicméně onen již zmíněný občanský rozměr, tedy existující postoje české veřejnosti ke vztahům ČR s okolními zeměmi.¹

I. Současné hodnocení vztahů s okolními zeměmi

Pohled veřejného mínění na současné vztahy České republiky s okolními zeměmi ilustruje graf 1 a tabulka 1.

Graf 1: Vztahy k okolním zemím – leden 2003 (v %)

Pozn.: Zdroj CVVM, výzkum Naše společnost 2003.

Nejčastěji - a zdůrazněme, že s mimořádnou mírou konsensu - jsou pozitivně vnímány vztahy ČR vůči Polsku a Slovensku; za dobré je pokládá shodně bezmála 90 % dotázaných. Velmi vysoký je i podíl kladných názorů, pokud jde o vztahy s Maďarskem (82 %) a Německem (79 %). Podstatně méně jsou jako příznivé posuzovány vztahy s Rakouskem. Zde se u české veřejnosti projevila téměř ideální

dichotomie, kdy vztahy s jižním sousedem považuje za dobré 48 % dotázaných, naopak 49 % je hodnotí záporně.

Z hlediska základních sociodemografických charakteristik lze s jistou mírou zobecnění konstatovat, že podíl dotázaných, kteří považují vztahy se všemi okolními zeměmi za dobrý, stoupá s rostoucím dosaženým vzděláním (zřetelně nejlépe jsou nahlíženy ve skupině vysokoškolsky vzdělaných lidí), vyšší podíl pozitivních hodnocení je patrný také mezi Pražany, podnikateli a příznivci ODS. Naproti tomu není bez zajímavosti, že především vztahy s Německem a Rakouskem jsou oproti průměru hůře hodnoceny sympatizanty KSČM. Tato skutečnost je nejspíše důsledkem faktu, že poměr k oběma státům dlouhodobě zatěžuje otázka sudetských Němců, což je téma, k němuž zastává právě elektorát KSČM tradičně velmi vyhraněné pozice.

Tabulka 1: Vztahy k okolním zemím – leden 2003 (v %)

	velmi dobré	spíše dobré	spíše špatné	velmi špatné	neví	celkem
Polsko	24	65	6	0	5	100
Slovensko	34	55	8	0	3	100
Maďarsko	16	66	6	0	12	100
Německo	16	63	16	1	4	100
Rakousko	8	40	41	8	3	100

Pozn.: Zdroj CVVM, výzkum Naše společnost 2003.

II. Hodnocení vztahů s okolními zeměmi – srovnání

V případě Polska, Maďarska a Rakouska máme možnost srovnávat současné výsledky s hodnotami získanými v šetřeních v březnu 2000 a v březnu a říjnu 2002 (viz tabulku 2), u vztahů ČR se Slovenskem a Německem existují data k dlouhodobějším srovnáním (viz grafy 2 a 3).

Tabulka 2: Hodnocení vztahů k okolním zemím – srovnání za léta 2000 až 2003 (v %)

	03/00 +/-	03/02 +/-	10/02 +/-	01/03 +/-
Polsko	86/3	87/5	90/3	89/6
Slovensko	75/17	87/7	87/9	89/8
Maďarsko	73/4	62/23	80/7	82/6
Německo	77/14	56/38	74/21	79/17
Rakousko	59/27	24/71	38/56	48/49

Pozn.: Zdroj CVVM, výzkum Naše společnost 2003.

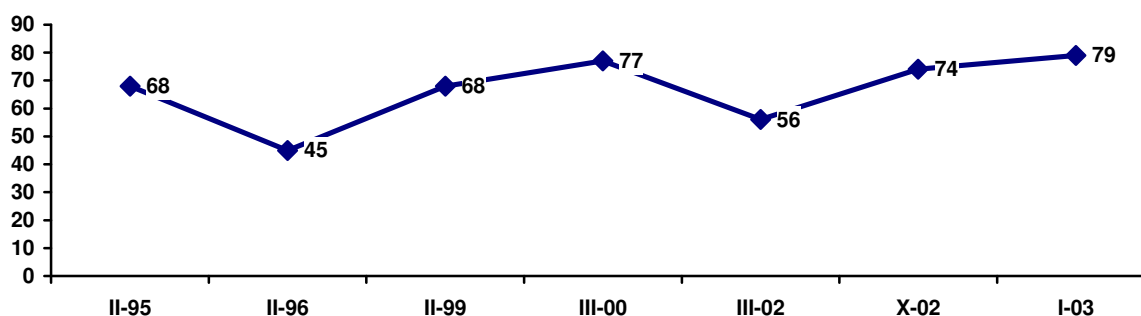
Výsledky výzkumů vcelku věrně odrážejí aktuální stav mezistátních vztahů na „vysoké“ politické úrovni. Vztahy s Polskem a Slovenskem jsou – přinejmenším v perspektivě několika posledních let - stabilně bezproblémové, ba dokonce úzce kooperativní, což se projevuje i v postojích respondentů. Velmi vysoce jsou českou veřejností v současnosti ceněny také vztahy s Maďarskem a Německem, které hodnotí jako dobré čtyři pětiny respondentů. Dočasný pokles kladného ocenění vztahů ke jmenovaným zemím, zaznamenaný loni na jaře, souvisel s největší pravděpodobností s tehdejšími vyhrocenými diskusemi kolem tzv. Benešových dekretů.

Výrazně odlišné je hodnocení vztahů ČR s Rakouskem. Navzdory zřetelnému zlepšení oproti šetřením z roku 2002 je totiž nadále velmi ambivalentní a zároveň jednoznačně nejhorší ve srovnání s ostatními sledovanými státy. Česko-rakouské vztahy byly zejména na počátku loňského roku (navíc ve víru předvolební kampaně) saturovány polemikou ohledně Benešových dekretů. Právě v období jistého politického napětí mezi Prahou a Vídní (v březnu 2002) byly vzájemné vztahy hodnoceny mimořádně nepříznivě (pouze čtvrtina respondentů je považovala za dobré). Připomeňme ovšem, že i v minulosti byly s různou intenzitou, nicméně opakovaně narušovány zejména hojně

medializovanými politickými evergreeny: vedle otázky sudetských Němců šlo o kontroverze kolem dostavby jaderné elektrárny Temelín.

Také hodnocení vztahů s Německem je evidentně ovlivněno především jistou historicky danou zatížeností. Existuje-li totiž z hlediska veřejnosti jakási významnější (a tudíž reflektovaná) třecí plocha v relacích mezi ČR a Německem, pak se to zdá být jmenovitě poněkud odlišná právní i politická interpretace průběhu a výsledků druhé světové války. Hodnocení dvoustranných vztahů od roku 1995 se proto jeví jako značně kolísavé, zřetelně v závislosti na aktuálním stavu dialogu o otevřených otázkách minulosti (kladné hodnocení - minimum 45 %, maximum 79 %). V daném kontextu nepřekvapí, že počátkem roku 1996, tedy v neklidné atmosféře přípravy česko-německé deklarace, příznivé hodnocení vzájemných vztahů veskrze výrazně pokleslo. V roce 1999 se však podíl kladných hlasů dostal na úroveň prvního zjištění a v roce 2000 byl dokonce zaznamenán pohled ještě příznivější. Na jaře loňského roku kladné hodnocení opět výrazně pokleslo, avšak současné hodnoty se opět vrátily na relativně vysokou hladinu z roku 2000. Bezpochyby tedy šlo - analogicky jako v případě Rakouska - o reakci veřejného mínění na tehdejší turbulence v česko-německých vztazích.

Graf 2: Vývoj kladného hodnocení vztahů ČR s Německem (údaje v %)

Pozn.: Zdroj CVVM, výzkum Naše společnost 2003.

Ze shora uvedeného vyplývá, že právě ony již zmíněné historické resentimenty – opakovaně rozjitřující i současné bilaterální vztahy – hrají jednoznačně nemalou úlohu v posuzování obecného stavu relací mezi Českou republikou, Rakouskem a Německem (byť v tomto případě dnes oproti minulým letům už v menší míře). Skutečnost, že právě odlišné akcentování či přímo neslučitelný výklad některých otázek minulosti významně ovlivňují reflexi vztahů mezi Českou republikou na straně jedné a Německem a Rakouskem na straně druhé, velmi pregnantně dokládá šetření z března 2002, které mapovalo nahlížení na vztahy s okolními státy právě v kontextu diskusí kolem tzv. Benešových dekretů (viz tabulku 3).

Tabulka 3: Jak ovlivňují tzv. Benešovy dekrety vztahy s okolními státy – březen 2002 (v %)

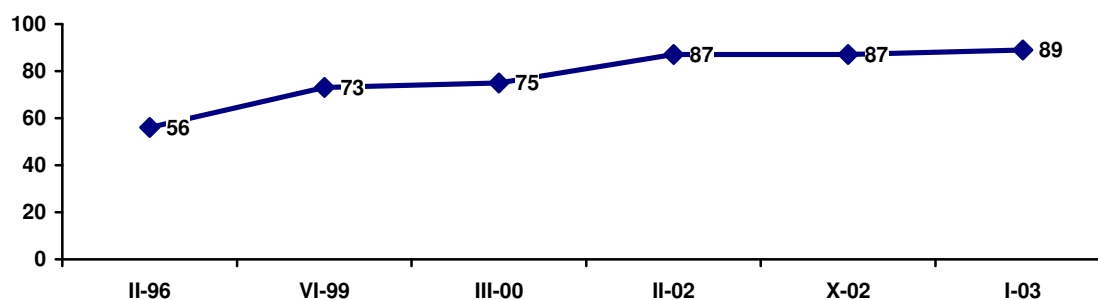
	příznivě	neovlivňují	nepříznivě	neví	celkem
Slovensko	14	64	3	19	100
Polsko	10	66	3	21	100
Maďarsko	2	40	33	25	100
Německo	2	21	61	16	100
Rakousko	1	22	58	19	100

Pozn.: Zdroj CVVM, výzkum Naše společnost 2002.

Z tabulky vyplývá, že v inkriminované době se zhruba tři pětiny dotázaných shodně domnívaly, že Benešovy dekrety negativně ovlivňují vztahy s Německem (61 %) a Rakouskem (58 %). Třetina dotázaných podobné stanovisko zastávala v případě relací s Maďarskem. V souvislosti s uvedenými výsledky pro upřesnění připomeňme, že do bezmála dějepavné polemiky odstartované výroky expremiéra Zemana v rakouském tisku na počátku roku 2002 se vložila nejen oficiální místa Německa a Rakouska, ale i čelní představitelé maďarské vlády v čele s tehdejším premiérem Orbánem.

Vztahy se Slovenskem z mnoha dobrých důvodů zajisté představují samostatnou kapitolu, neboť se svou historicky danou specifičností přirozeně do značné míry kvalitativně vymykají z rámce ostatních sledovaných zemí.

Graf 3: Vývoj kladného hodnocení vztahů ČR se Slovenskem (v %)

Pozn.: Zdroj CVVM, výzkum Naše společnost 2003.

V grafu 3 je dobře vidět, že česko-slovenské vztahy nebyly vždy hodnoceny tak vysoce, jako je tomu dnes, lépe řečeno v posledních dvou letech. Vztahy obou nástupnických států bývalé federace v minulosti procházely, jak známo, taktéž jistými peripetemi, přičemž zejména v éře vlády Vladimíra Mečiara zdaleka nedosahovaly současné jakosti ani hloubky formálních i neformálních vazeb. K poměrně zásadnímu obratu došlo až po nástupu široké demokratické koalice v čele s Mikulášem Dzurindou v roce 1998. Dvoustranné vztahy reálně získaly novou kvalitativní úroveň; úzká politická spolupráce na poli vnějších vztahů, v bezpečnostní i ekonomické oblasti nezůstala bez odezvy ani v názorech české veřejnosti. Kladné hodnocení vztahů ČR se Slovenskem tak během sedmi uplynulých let narostlo o více než 30 procentních bodů. Po výraznějším posunu k lepšímu zaznamenaném v roce 1999 došlo během loňského roku k dalšímu rapidnímu nárůstu kladných hodnocení.

Bylo-li řečeno, že vztahy se Slovenskem mají v porovnání s ostatními zeměmi výlučné postavení, je vhodné uvést, jaké jsou stávající postoje českých občanů k rozdělení československé federace na Českou a Slovenskou republiku. Tabulky 4 a 5 naznačují, jakým způsobem lidé podle svých současných vědomostí hodnotili rozdělení federace před deseti lety, tj. právě v době faktické rozluky, a jak dotázaní hodnotí rozpad Československa dnes.

Tabulka 4: Jak lidé hodnotili rozdělení Československa před deseti lety? (v %)

rozhodně pro	spíše pro	spíše proti	rozhodně proti	neví	pro/proti
8	18	33	26	15	26/59

Pozn.: Zdroj CVVM, výzkum Naše společnost 2003, leden 2003.

Tabulka 5: Jak lidé hodnotí rozdělení Československa dnes? Jako krok... (v %)

rozhodně správný	spíše správný	spíše špatný	rozhodně špatný	neví	správný/špat ný
18	37	25	11	9	55/36

Pozn.: Zdroj CVVM, výzkum Naše společnost 2003, leden 2003.

Podle současného vyjádření souhlasila před deseti lety s rozdělením Československa pouze čtvrtina Čechů, naopak odpůrců rozdělení bylo v daném období dvakrát více (tabulka 4). Více než polovina respondentů ovšem dnes hodnotí rozdělení společného státu Čechů a Slováků jako správný krok, naopak jako nesprávný jej vnímá „pouze“ více než třetina dotázaných (tabulka 5).

V této souvislosti je pozoruhodná právě poměrně významná diskrepance mezi počtem těch, kteří podle vlastního sdělení před deseti lety souhlasili s rozdělením, a počtem respondentů, kteří rozdělení v současné době považují za krok správným směrem (55 %).²

Zajímavá zjištění přineslo i hodnocení současných vztahů mezi Čechy a Slováky v porovnání se situací v době před rozdělením. Z tabulky 6 je patrné, že bezmála polovina oslovených (44 %) považuje kvalitu dnešních vztahů mezi Čechy a Slováky za stejnou oproti období před rozpadem společného státu. Zhruba třetina dotázaných je dokonce považuje za lepší, za horší pak jen 17 %.

Tabulka 6: Jaké jsou vztahy mezi Čechy a Slováky oproti době před rozdělením? (v %)

rozhodně lepší	spíše lepší	stejně	spíše horší	rozhodně horší	neví
7	25	44	15	2	7

Pozn.: Zdroj CVVM, výzkum Naše společnost 2003, leden 2003.

III. Zájem o politické dění v sousedních zemích

Určitým indikátorem obecného zájmu o dění v sousedních zemích je bezesporu pozornost věnovaná podstatným politickým událostem. Po podzimních parlamentních volbách na Slovensku, v Německu a v Rakousku proto bylo zjišťováno, zda a do jaké míry se o tyto volby zajímala veřejnost v České republice (viz tabulku 7).

Tabulka 7: Zájem o volby na Slovensku, v Německu a v Rakousku (v %)

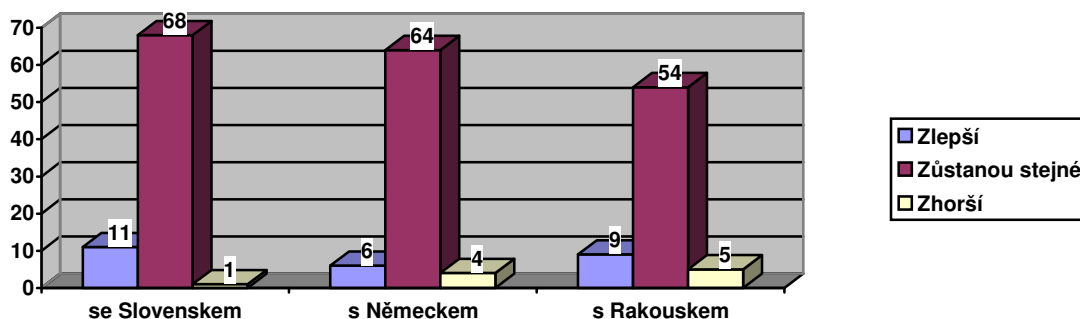
Zájem o volby:	na Slovensku	v Německu	v Rakousku
Velmi	10	6	3
Částečně	31	23	14
Málo	27	28	30
Vůbec ne	32	43	53
Celkem	100	100	100

Pozn.: Zdroj CVVM, výzkum Naše společnost. K volbám v Rakousku konaným v listopadu 2002 se respondenti vyjadřovali v lednu 2003, k volbám na Slovensku a v Německu, které se uskutečnily v průběhu měsíce září 2002, v listopadovém šetření téhož roku.

Z výsledků šetření vyplývá, že největšímu zájmu se – nikoli překvapivě – těšily volby na Slovensku, o něž se alespoň částečně zajímalo 41 % respondentů, malý nebo vůbec žádný zájem projevilo 59 % dotázaných. O volby v Německu byl zájem dotázaných menší – 29 % respondentů uvedlo alespoň částečný zájem, 71 % malý nebo vůbec žádný. O volby v Rakousku se alespoň částečně zajímalo pouze 17 % respondentů, malý nebo vůbec žádný zájem projevilo 83 % dotázaných.

Graf 4 ilustruje zjištěná očekávání české veřejnosti ohledně toho, jak se budou dvoustranné vztahy po volbách ve shora uvedených státech vyvíjet.

Graf 4: Očekávání ve vzájemných vztazích po volbách na Slovensku, v Německu a v Rakousku (v %)

Pozn.: Zdroj CVVM, výzkum Naše společnost. K volbám v Rakousku konaným v listopadu 2002 se respondenti vyjadřovali v lednu 2003, k volbám na Slovensku a v Německu, které se uskutečnily v průběhu měsíce září 2002, v listopadovém šetření téhož roku.

Ve všech případech se lidé nejčastěji domnívali, že se po proběhnuvších volbách vztahy nezmění (se Slovenskem 68 %, s Německem 64 %, s Rakouskem 54 %). Zlepšení v případě Slovenska očekávala více než desetina občanů a jen 1% zhoršení, v případě Německa 6 % prorokovalo zlepšení vztahů a 4 % zhoršení, po rakouských volbách očekávala zlepšení necelá desetina občanů a jen 5 % zhoršení. Vzhledem k relativně malému obecnému zájmu o volby je vcelku srozumitelné, že poměrně velká část respondentů (pětina až čtvrtina) nedokázala deklarovat svůj názor.

¹ Podkladem pro tuto stať jsou (není-li uvedeno jinak) především data získaná v pravidelném šetření CVVM v lednu 2003 (6. – 13. 1.) v rámci projektu Naše společnost 2003.

² Pro dokreslení uvedíme, že podle dobových výsledků šetření IVVM z února 1993 pokládalo rozpad federace za nutný 40 % dotázaných, zatímco názor, že rozdělení nebylo nutné, zastávalo 51 % respondentů.